

Nicholas Awde en Putros Samano

Het Arabische alfabet

Zo lees en schrijf je het

Vertaald uit het Engels
door Mette van Geel

Van Genneep · Amsterdam

1. Inleiding in het Arabisch

Arabisch is een van de belangrijkste talen van de wereld. Het wordt gesproken op twee continenten, over de totale breedte van Noord-Afrika tot het Arabische schiereiland en in het hele Midden-Oosten. Het is de officiële taal van achttien landen, die samen een totale bevolking hebben van ongeveer 120 miljoen mensen,^{*} waardoor het Arabisch in de top tien staat van meest gesproken talen ter wereld.

De literaire traditie van het Arabisch is ononderbroken en gaat ongeveer dertien eeuwen terug. Het is de taal van een van de belangrijkste religies van de wereld – de islam – en het is het geschreven en gesproken communicatiemiddel in een gebied van toenemend internationaal belang: het Midden-Oosten. De numerieke, geografische, politieke en culturele status van de taal werd door de Verenigde Naties officieel erkend in 1973, toen het Arabisch

---

^{*} Deze landen zijn: Marokko, Algerije, Tunesië, Libië, Egypte, Soedan, Libanon, Syrië, Jordanië, Irak, Koeweit, Saoedi-Arabië, Jemen, Oman, de Verenigde Arabische Emiraten, Bahrein en Katar. Bovendien wordt het Arabisch ook gesproken door de Arabische bevolking van Israël en de bezette gebieden en door een groot aantal Arabisch sprekkenden in het zuiden van Iran.

de zesde officiële taal van dat orgaan werd (naast het Engels, Frans, Spaans, Russisch en Chinees).

Het Arabisch behoort tot de Semitische taalfamilie, waartoe ook het Hebreeuws behoort (zowel het klassieke als het moderne Hebreeuws), het Aramees en een aantal talen in Ethiopië (onder meer Amhaars, Tigrinya en Tigre). Het alfabet wordt – met hier en daar een aanpassing – ook gebruikt om andere, niet-Semitische talen te schrijven, zoals Perzisch, Urdu en Koerdisch. Tot ongeveer zestig jaar geleden werd het Turks ook geschreven met een aangepast Arabisch alfabet, net als enkele vooraanstaande Afrikaanse talen, in het bijzonder Hausa en Swahili. Het Arabisch wordt beschouwd als een moeilijke taal om te leren. Een van de problemen betreft het feit dat de term ‘Arabisch’ wordt gebruikt om drie verschillende vormen van dezelfde taal mee aan te duiden: (1) het klassiek Arabisch, hetgeen de taal is van de Koran, het heilige boek van de islam; (2) het gesproken Arabisch, zoals dat wordt gebruikt in het dagelijks leven van Arabischtaligen; en (3) het modern standaard Arabisch, ook wel het modern literair Arabisch genoemd.

De Arabische spreektaal is heel verschillend van regio tot regio en verschilt ook afhankelijk van de sociale laag van de bevolking waartoe iemand behoort. Bovendien verschillen de dialecten aanzienlijk van de geschreven taal in vocabulaire, grammatica en syntaxis (zinsbouw).

Er is een direct verband tussen klassiek Arabisch en het modern standaard Arabisch, dat de geschreven taal is van de gehele huidige Arabische wereld. Elke krant, waar

dan ook gepubliceerd in de Arabische wereld, kan zonder problemen elders in de Arabische wereld worden gelezen. Kranten, tijdschriften, officiële documenten, poëzie, alle non-fictie en het meeste proza zijn geschreven in het modern standaard Arabisch, dat in feite geen regionale verschillen kent. De meeste radio- en televisieuitzendingen (in het bijzonder de nieuwsprogramma's en politieke toespraken) worden gepresenteerd in een gesproken versie van de geschreven taal. Met andere woorden, iedere geleerde Arabier leest modern standaard Arabisch. De gesproken varianten van het Arabisch worden meestal niet geschreven, behalve als het gaat om een dialoog in een toneelstuk of een roman. Door de toenemende invloed van radio en televisie in de Arabische wereld verstaat nu bijna iedere Arabier, zelfs als het gaat om een analfabeet, in zekere mate de gesproken versie van het modern standaard Arabisch.

In veel opzichten staat modern standaard Arabisch dicht bij klassiek Arabisch. De Koran, die voor het eerst ongeveer twaalf eeuwen geleden werd opgeschreven, is op grammaticaal en taalkundig gebied altijd een zeer grote autoriteit geweest. Het bestaan van een gemeenschappelijk geaccepteerde literaire standaard is een machtige, bundelende kracht geweest in de geschreven taal. Daardoor staat het huidige Arabisch, zoals geschreven in een krant of een populaire roman, veel dichter bij de taal van de Koran dan bijvoorbeeld Nieuw Grieks ten opzichte van het klassieke Grieks; om maar niet te spreken van het moderne en het middeleeuwse Engels, Frans of Duits. De grammatica en de syntaxis van het modern standaard Arabisch zijn eenvoudiger dan die van het klassiek Arabisch,

maar ze verschillen, zoals te verwachten valt, het meest in vocabulaire.

Het alfabet zoals behandeld in dit boek wordt zowel in het klassiek Arabisch als in het modern standaard Arabisch gebruikt. In het Arabisch zijn in de afgelopen honderden jaren geen veranderingen opgetreden in het alfabet of in de spelling; dit in tegenstelling tot de schrijfwijze van het Engels, Duits, Frans en andere Europese talen. Het leren van het alfabet zoals gepresenteerd in dit boek is dus noodzakelijk voor het leren van iedere vorm van geschreven Arabisch. Of je nu de Koran in de originele taal wil lezen, wil bijblijven wat betreft de moderne Arabische literatuur of eenvoudigweg een menukaart in een Arabisch restaurant wil lezen, de eerste stap is dezelfde: men moet het alfabet leren lezen, schrijven en uitspreken.

Het is niet zo ingewikkeld als het lijkt. Maar als je ermee begint, helpt het als je al iets meer weet over de algehele structuur en vorm van de Arabische taal, omdat het alfabet, meer dan de meeste andere alfabetten in de wereld, past bij de taal waarvoor het ontworpen is.

Wat men vanaf het begin moet weten: het Arabisch is net als de andere Semitische talen gebaseerd op wat gewoonlijk een 'wortelsysteem' wordt genoemd. Dat betekent dat bijna ieder woord in de taal uiteindelijk is afgeleid van een wortel (doorgaans een werkwoord) die een concept van een actie of een hoedanigheid weergeeft. Gewoonlijk bestaat deze wortel uit drie letters. Door aan deze letters iets te veranderen, wordt de basisbetekenis verfijnd en veranderd. Er zijn veel manieren om deze veranderingen aan te brengen: (1) letters worden aan het be-

gin van de wortel toegevoegd of vastgeplakt aan het einde; (2) de klinkers (vocalen) tussen de medeklinkers (consonanten) van de wortel worden veranderd; (3) er worden extra medeklinkers in het midden van de wortel geplaatst; (4) er worden lettergrepen toegevoegd aan het einde. Elk van deze veranderingen leidt tot een nieuw woord en een nieuwe betekenis. Er groeien letterlijk betekenissen uit de wortel, als takken uit een boom. Maar de oorspronkelijke betekenis van de wortel blijft op de een of andere manier aanwezig.

Het is makkelijker om dit te illustreren met een voorbeeld. De drie medeklinkers k, t, en b (gecombineerd in die volgorde: k-t-b) staan voor het concept 'schrijven'. Het eenvoudigste woord dat gebaseerd is op deze letters is *kataba*, wat 'schrijven' betekent. Dat is de wortel. Als je er een Arabisch woordenboek bij neemt en de wortel *kataba* zoekt, dan zul je onder andere de volgende lemma's vinden (de drie letters van de wortel zijn vet gedrukt om ze te laten opvallen).

kataba	schrijven
kattaba	iemand doen schrijven
takaataba	elkaar schrijven, corresponderen
istaktaba	dicteren
kitaab	boek
maktab	kantoor
maktaba	bibliotheek (ook boekwinkel)
kaatib	schrijver / klerk
miktaab	schrijfmachine
mukaataba	correspondentie / briefwisseling
mukaatib	verslaggever

muktatib	ondertekenaar / abonnee
kutubii	boekhandelaar / verkoper
kutayyib	boekje
maktuub	geschreven (of brief)

Het verband tussen deze woorden en het concept 'schrijven' is duidelijk. Maar het is niet altijd zo duidelijk; soms heeft het meer weg van een etymologie in een woordenboek: als je die eenmaal gelezen hebt, zie je het verband, maar uit jezelf zou je het misschien niet ontdekt hebben. Bijvoorbeeld: *katiiba* betekent 'eskadron' of 'militair detachement', een woord dat zijn oorsprong lijkt te vinden in de traditie om legers op papier in bataljons te plaatsen alvorens ze daadwerkelijk op het veld in te zetten.

Laten we nog eens naar de lijst van **k-t-b**-woorden kijken. Behalve het feit dat de opeenvolging **k-t-b** in ieder woord verschijnt, kun je bepaalde veranderingen opmerken die gemakkelijk gezien kunnen worden als patronen die herhaald worden met andere wortels. Bijvoorbeeld, hoe komen we van *kataba* tot *maktab*? Eerst voorzien we de wortel van het voorvoegsel (prefix) *ma-*, dan laten we de eerste klinker weg (de *a* na de *k*) en vervolgens laten we ook de laatste klinker weg (de *a* na de *b*). Laten we een geheel andere wortel nemen en dezelfde veranderingen aanbrengen. We nemen de wortel **d-r-s**. De eenvoudigste vorm is *darasa* (net als *kataba*). We voegen *ma-* (voorvoegsel) toe en we nemen de *a* na de *d* weg (in dit geval laten we de *a* aan het einde staan, vanwege de vrouwelijke uitgang). We krijgen dan *madrassa*. Als je weet dat *darasa* 'studeren' betekent, zul je niet verbaasd staan dat *madrassa* 'school' betekent. Een *madrassa* is een plaats waar

d-r-s plaatsvindt en een *maktab* is een plaats waar **k-t-b** plaatsvindt.

Nog een voorbeeld. We kunnen *kaatib* (schrijver / klerk) maken van *kataba* (schrijven) door de eerste klinker te verdubbelen (te verlengen), de tweede klinker te veranderen van *a* in *i* en door de laatste klinker te verwijderen. Laten we nu een andere wortel nemen, iets akeliger deze keer: **q-t-l** of *qatala*, hetgeen ‘doden’ of ‘moorden’ betekent. Als we de eerste klinker verlengen, de tweede klinker veranderen in *i* en de laatste klinker weglaten, krijgen we *qaatil*, wat ‘moordenaar’ betekent. Als we op basis van deze twee gevallen een algemene conclusie trekken, zijn we geneigd om het volgende te zeggen: als we een wortel hebben die uit drie medeklinkers bestaat en we verlengen de eerste klinker, veranderen de tweede klinker in *i* en halen de laatste klinker weg, dan krijgen we een zelfstandig naamwoord dat de persoon aanduidt die de handeling uitvoert die besloten ligt in de wortel. Een schrijver / klerk schrijft en een moordenaar moordt. Van *kataba* naar *kaatib* en van *qatala* naar *qaatil*.

Helaas is het niet altijd zo eenvoudig. Dat is eigenlijk bijna nooit het geval. Een van de dingen die je kunt doen met een uit drie medeklinkers bestaande wortel is het verdubbelen van de middelste medeklinker (van *kataba* bijvoorbeeld, maken we *kattaba*: twee *t*'s in plaats van een). Dat geeft een nieuw werkwoord. Dat nieuwe werkwoord krijgt soms de betekenis van ‘iemand laten doen wat het wortelwoord betekent’, zoals het geval is bij **k-t-b**. *Kataba* betekent ‘schrijven’ en *kattaba* betekent ‘iemand aanzetten tot schrijven’. In sommige gevallen is het alleen een geïntensiveerde variant van het wortelwoord.

Bijvoorbeeld: *kasara* (**k-s-r**) betekent ‘breken’, terwijl *kas-sara* ‘kapot smijten’ betekent. Bovendien benut niet iedere wortel van drie medeklinkers alle mogelijkheden. Er zijn veel uit drie medeklinkers bestaande wortels waarvan de middelste medeklinker nooit wordt verdubbeld. Bijvoorbeeld: *taraka* (**t-r-k**) betekent ‘vertrekken’, maar het woord *tarraka* bestaat niet. Het is in feite een ledige vorm die wacht op een betekenis. Daar staat tegenover dat de zaken soms juist omgekeerd zijn: *dallasa* (**d-l-s**) betekent ‘oplichten’, ook wel ‘vervalsen’ of ‘huichelen’, maar het woord *dalasa* bestaat niet.

De vertakkingen van een dergelijk systeem zijn praktisch oneindig. Het zit zo subtiel in elkaar dat je als je de regels van de taal volgt, soms uitkomt bij woorden die een gemeenschappelijke wortel, maar een tegenovergestelde betekenis hebben. Er zijn zeer veel mogelijkheden om nieuwe woorden te maken. Om een nieuw woord te maken wordt een geschikte wortel gekozen met een passende ‘nog niet opgevulde’ vorm. Een voorbeeld: het moderne Arabische woord voor ‘socialisme’ is *ishtirakiya*, dat komt van de wortel *sharaka* (de *sh* is één letter), wat ‘delen’ betekent. Ironisch genoeg is *shirka* (afkomstig van dezelfde wortel) het woord voor ‘bedrijf’, in de zin van ‘onderneming / firma’.

Men moet zich realiseren dat de meeste *native speakers* niet op deze klinische manier nadenken over het systeem; net zomin als de sprekers van Romaanse talen erover nadenken hoe hun taal gerelateerd is aan het Latijn of de sprekers van het Nederlands nadenken over het verschil tussen sterke en zwakke werkwoorden. Het is voor Arabischtaligen, net als voor sprekers van andere talen, een

onbewust proces. Maar voor buitenlanders die Arabisch leren is het belangrijk om vanaf het begin te weten dat de essentie van de taal de onderliggende structuur van wortels met drie medeklinkers is. Zelfs in het stadium van het eenvoudigweg leren van het alfabet is het nuttig om je er bewust van te zijn dat de Arabische taal uiteindelijk gebaseerd is op *patronen*. Er zijn veel verschillende soorten patronen, die allemaal weer een verscheidenheid aan betekenissen kennen, maar deze patronen vormen het hart van de taal. Zelfs zoiets elementairs als het alfabet is afgestemd op deze patronen.